

Hoe vaak moet het Planbureau dit nog herhalen? Het Nederlandse fiscale stelsel kan echt beter

Egbert Kalse

Lijkt het maar zo, of klinkt er echt iets van frustratie door in de rapporten van het Centraal Planbureau over de relatie tussen vermogens- en inkomensongelijkheid en de staat van het Nederlandse fiscale stelsel? Neem deze zinnen uit de woensdag verschenen CPB-publicatie [*'De hoogste bomen vangen minder wind: belastingdruk op inkomens en vermogens'*](#): „Welke mate van ongelijkheid wenselijk of acceptabel is, is een politieke vraag. Dat geldt ook voor de mate waarin het belastingstelsel een herverdelende werking zou moeten hebben, maar de meeste mensen zijn van mening dat herverdeling via de belastingen gewenst is.”

Tussen de regels door staat hier: beste regering, ongeacht je politieke kleur, doe iets aan de manier waarop inkomens en vermogens worden belast!

De zinnen maken deel uit van een uitputtende analyse die het Planbureau al vaker maakte: door een woud aan fiscale regels, boxen en aftrekposten blijft de vermogens- en inkomensongelijkheid in Nederland toenemen. Op papier is de inkomstenbelasting progressief, maar in de praktijk hebben de meest welvarende huishoudens meer mogelijkheden om de belastingdruk op inkomen en vermogen te verlagen dan andere huishoudens.

Als de verschillen tussen specifieke groepen – bijvoorbeeld huurders versus woningbezitters, of werkenden in loondienst versus directeuren-groootaandeelhouders – blijven toenemen, stelt het CPB, kan dat de kansengelijkheid en de toekomstige welvaart schaden. Door allerlei fiscale regelingen, zoals die rond eigenwoningbezit en pensioenopbouw, ontstaan grote verschillen in belastingdruk bij mensen met gelijke bruto-inkomens. „Terwijl de economische onderbouwing daarvoor vaak ontbreekt”, aldus het CPB.

Want vooropgesteld: verschillen in inkomen en vermogen kunnen bijdragen aan meer materiële welvaart, zolang ze het resultaat zijn van talent, inspanning en ondernemerschap. Het is aan de overheid om door herverdeling via belastingen dat deel van Nederland te ondersteunen dat onvoldoende in staat is de eigen toekomst vorm te geven.

Het grote probleem, constateert het CPB, is dat het Nederlandse belastingstelsel de ongelijkheid nu eerder vergroot dan verkleint. Elke belasting verstoort in principe het vrije economische verkeer, stelt het Planbureau, en daar moet voorzichtig mee worden omgesprongen. Zo kunnen die 'verstoringen' gericht worden ingezet om excessen te dempen. Of om bepaalde soorten werk of vermogen te bevorderen, zoals arbeidsintensieve diensten of beleggen in startende ondernemingen.

In de praktijk hebben de meest welvarende huishoudens juist meer mogelijkheden om de belastingdruk te verlagen

Onbedoeld en onwenselijk

Op papier hebben de hoogste inkomensgroepen de hoogste belastingdruk, de 1 procent met de hoogste inkomens betaalt officieel meer dan 40 procent belasting. Maar in de praktijk weten de meest welvarende huishoudens die belastingdruk fors te verlagen, tot minder dan 30 procent voor de allerrijkste 0,01 procent van de inkomens. Vooral huishoudens die hun vermogen (deels) in box 2 weten onder te brengen, profiteren buitensporig van lagere tarieven en vooral van de mogelijkheid betaling van belastingen schier eindeloos uit te stellen. Dat zijn onbedoelde en onwenselijke verstoringen, aldus het CPB.

Aan de vermogenskant speelt iets soortgelijks: soorten vermogen worden totaal verschillend belast. Zo worden de eigen woning en de opbouw van pensioen nauwelijks belast, waar vermogen in box 3 (sparen en beleggen) een veel hogere belastingdruk kent. Daardoor zijn met name laagbelaste vermogenssoorten de afgelopen jaren fors gestegen (woning, pensioen en aanmerkelijk belang), terwijl de vermogens in box 3 eerder daalden.

Het CPB adviseert afschaffing van de arbeidskorting, de hypotheekrenteaftrek en het lage winstbelastingtarief voor ondernemers

Het CPB neemt op basis van de geconstateerde groei in inkomensongelijkheid en tussen groepen vermogenden een opmerkelijk stevig standpunt in. Dat doet het zoals van economen verwacht mag worden: met „beleidsaanbevelingen” en „denkrichtingen” die „voor minder economische verstoringen” moeten zorgen. De implicaties zijn niettemin fors: het planbureau adviseert afschaffing van de arbeidskorting, de hypotheekrenteaftrek en het lage winstbelastingtarief voor ondernemers.

Het extra geld dat de fiscus daardoor kan ophalen, kan de overheid dan gebruiken om elders lasten te verlichten. Zo ontstaat een minder complex en minder verstorend stelsel, dat tegelijk de verschillen in belastingdruk bij een gelijk inkomen verkleint.

Misbruik box 2 aanpakken

Ook dient een einde gemaakt te worden aan de ruimte voor welvarende huishoudens om in box 2 te sparen in plaats van te ondernemen. Dat zal leiden tot ingewikkelde definitiediscussies, waarschuwt het CPB, en is daarom lastig. Simpler is het paal en perk te stellen aan ‘misbruik’ van box 2. Dat kan door verdere inperking van de mogelijkheid fiscaal voordelig te lenen uit de eigen bv en van het eindeloos doorschuiven van de belastingheffing op vermogen. Stimuleren dat ondernemersvermogen innovatie aanjaagt, moet juist worden gestimuleerd.

Voor de inkomstenbelasting suggereert het CPB verhoging van de hoogste tarieven én reductie van aftrekposten. Ook een hoger eigenwoningforfait en welvarende ouderen laten meebetalen aan de AOW kunnen volgens het Planbureau bijdragen aan een eerlijker stelsel dat minder economische verstoring oplevert.

Dat er met de huidige ongelijkheid en de aantoonbaar negatieve effecten ervan - op de welvaart, op de (afnemende) legitimiteit van belastingheffing en de belastingmoraal - iets moet gebeuren, staat volgens het Planbureau vast. Dat is zoals het CPB zelf ook vaststelt een politieke en maatschappelijke keuze, maar het overweldigende bewijs dat in de richting wijst van een iets redelijker verdeling van de belastingdruk, is eigenlijk niet te negeren, suggereert het CPB. Omdat Nederland als geheel daar beter van wordt.